

De Oude Ley

Colofon

De Oude Ley is het blad van de KNNV-afdeling Tilburg en wordt toegezonden aan alle leden. Bovendien ontvangen de leden het landelijke KNNV-blad 'Natura'.

Redactie

Redactie : Rob Vereijken, Alie Stofberg en Theo Peeters.

Opmaak : Berry Staps.

Omslag : Foto- Bart Horvers, Vormgeving Joost Horvers

Redactieadres: Pironstraat 7, 5041 GJ Tilburg, rob.vereijken@planet.nl

Tekst het liefst in een word-bestand; foto's, illustraties en kaartjes graag als bijlage meesturen.

Kopijdata voor de Oude Ley: 21 februari, 21 mei, 21 augustus, 21 november.

ISSN: 1 381 – 852X | Oplage: 365 exemplaren.

Bestuur KNNV-afdeling Tilburg:

Voorzitter: vacature

Secretaris: Marie-Cécile van de Wiel

Veldhovenring 27

5041 BA Tilburg

013 – 5436541 | secretaris@tilburg.knnv.nl

Penningmeester: Huub Claessen

Postbus 169

5050 AD Goirle

06 – 24633736 | penningmeester@tilburg.knnv.nl

Activiteiten: Stella Wesel

Gluckstraat 41

5011 VE Tilburg

013 – 4552870 | swesel@beatrix-college.nl

Bestuurslid: Varno Morseld

Van Malsenstraat 35

5051 CB Goirle

013 – 5347801 | vmorseld@wxs.nl

Bestuurslid/ Jeffrey Raymakers

Website: Veldhovenring 23

5041 BA Tilburg

013 – 5437712 | jeffrey.raymakers@gmail.com

Website van de afdeling : www.knnv.nl/tilburg

De Oude Ley 2016, nr. 2

KNNV-nieuws	2
Agenda	5
Terugblik op het Geoweekend	16
Eindejaars plantenjacht 2015	19
Wie de jeugd heeft, heeft toekomst	21
KNNV organiseert Groen013	23
Dongevallei zoekt enthousiaste KNNV-leden!	25
Museumnieuws	28
Witte gij ut?	31
IVN-wandelingen	32

Landschaps- cursus IVN & KNNV 2016

De Landschapscursus wordt verzorgd door IVN en KNNV Tilburg. De cursus start op 19 april en loopt door tot en met 12 november. Hij bestaat uit 7 bijeenkomsten: drie avonden en vier excursies. Lambert Winkelmolen start op dinsdagavond 19 april met de cultuurhistorische ontwikkeling van het Brabantse landschap. Hoe is die ontwikkeling

gegaan en kunnen we die ontwikkeling met bijvoorbeeld oude kaarten ook reconstrueren? Op dinsdag 26 april praat Henk Moller Pillot over de rol van het water in het landschap. Het gaat o.a. om neerslag, verdamping, waterbeweging, waterstand in de bodem en kwelwater en de relatie van planten en dieren hiermee. Dick Edelman verzorgt de laatste avond op 13 september over de geologie van de bodem onder onze voeten. Tot slot sluiten we de cursus af met een bus-excursie op 12 november. Op die dag maken we een tochtje door Brabant met stops op een aantal interessante plaatsen. De kosten zijn voor leden € 25,00; niet-leden betalen € 45,00. Hierbij is inbegrepen koffie of thee in de pauze tijdens de cursusavonden, de bus-excursie en voor niet-leden een kennismakingslidmaatschap van beide verenigingen voor 1 jaar (2016). Er is plaats voor 25 cursisten. Inschrijven voor de cursus was al langer mogelijk. Wilt u weten of er nog een plekje vrij is en/of wilt u zich aanmelden, neem dan contact op met Alie Stofberg, ☎ 06-51648968 ✉ stofbergalie@gmail.com, of Marie-Cécile van de Wiel, ✉ secretaris@tilburg.knnv.nl

Oproep deelname werkgroep lezingen

De lezingen die de KNNV-afdeling Tilburg samen met WEGA organiseert, zitten in de lift. Afgelopen jaren worden de lezingen goed bezocht met soms zelfs een overvolle theaterzaal als gevolg. Graag zetten we deze trend voort. Hierbij kan het bestuur wel enige hulp gebruiken bij het zoeken naar leuke onderwerpen, het benaderen van sprekers, samenstellen van het programma en het coördineren van de lezingavond. Steekwoorden hierbij zijn kwalitatief hoogstaand, niet-alledaags, boeiend, actueel. Lijkt het je leuk om medeverantwoordelijk te zijn voor de lezingencyclus? Meld je dan aan bij ✉ secretaris@tilburg.knnv.nl.

Plantenwerk- groep zoekt telefoons

De Plantenwerkgroep zou graag, met spoed, over een aantal telefoons beschikken om te inventariseren. Heb je een Android toestel (geen iPhone of Windows toestel) dat je niet meer gebruikt of ken je iemand die zo'n toestel heeft, kijk dan of dit nog voldoet aan versie 4.1 of hoger bij Instellingen - Meer - Toestel-info - Android-versie.

Werkt de accu ook nog voldoende, neem dan contact op met ✉ loesvangorp@gmail.com of ☎ 06-52156124.

**Muurplanten
onderzoek
Tilburg**

Sinds 15 februari helpen drie studenten van de Heliconopleiding Den Bosch onze afdeling met het onderzoek aan muurplanten in Tilburg. Werner Verschiere, Rick den Dekker en Omar Pokorni volgen aan deze MBO-opleiding de richting Toegepaste Biologie. Werner en Rick worden direct door ons begeleid; Omar, lid van onze afdeling, via FLORON (Floristisch Onderzoek Nederland). Zij inventariseren de muurplanten volgens het door FLORON ontwikkelde protocol. Zij zijn voortvarend aan de slag gegaan met het inventariseren van de door ons uitgezette transecten. Daarnaast verkennen zij de verschillende wijken van Tilburg op mogelijke groeilocaties van muurplanten, waarna eventueel ook nieuwe transecten uitgezet zullen worden. Dit onderzoek en de transecten vormen de basis voor vervolgonderzoek in de aankomende jaren. Ken je zelf ook nog interessante groeilocaties van muurplanten? Meldt het via [✉muurbegroeiing.knnv@gmail.com](mailto:muurbegroeiing.knnv@gmail.com).

Zie voor het protocol floron.nl/onderzoek/muurplanten. Voor het Meetnet Muurplanten en de uitgezette transecten, log je in bij verspreidingsatlas.nl en kijk je onder projecten bij Meetnet Muurplanten (beta). Meer informatie over het onderzoek bij Jeffrey Raymakers.

Rick, Omar en Werner in de Piushaven (foto Jeffrey Raymakers)

**Oproep hulp
bij de
Natuurmarkt**

Op 29 mei, van 10.00 – 17.00 uur, wordt weer de jaarlijkse Natuurmarkt gehouden aan het einde van de Piushaven. Dit jaar wordt samengewerkt met de Stadstuinderij, die er naast ligt. Ook heeft de markt een thema: natuur en voedsel. Er worden diverse organisaties en bedrijfjes uitgenodigd, die zich met voedsel en het eten ervan bezighouden. Als KNNV willen we graag deelnemen aan deze activiteit, maar dat kan alleen met hulp van u! Wilt u meehelpen met een excursie in een bootje, een wandeling langs de oever van de haven of informatie geven over de KNNV aan belangstellenden in de kraam: meld u dan aan!
Het bestuur kan dit niet alleen en heeft uw hulp nodig.
Reacties graag naar ✉ secretaris@tilburg.knnv.nl

**Natuurgidsen
vaartochten
Piushaven**

Vorig jaar hebben we, samen met Stichting Tilburg te Water, een aantal leuke en succesvolle natuurgidsvaartochten georganiseerd. Daarbij lieten we geïnteresseerden de Tilburgse natuur te water, in en om de Piushaven en langs het kanaal ervaren. Leden van onze afdelingen vertelden van alles tijdens de vaartocht over de rijkdom aan flora en fauna in de 'Tilburgse stadsoase'. Dit jaar vervolgen wij de samenwerking. De vaartochten worden weer een keer per maand op een zondagochtend georganiseerd, met twee gidsen van onze afdeling aan boord: 10 april, 1 mei, 5 juni, 3 juli, 11 september en 2 oktober. Starttijd is 10 uur. Er wordt gestart vanaf de draaibrug in de Piushaven. Het doel is ongewijzigd: belangstellenden kennis laten maken met de diversiteit aan stadsnatuur en met onze vereniging.

**Planten-
determinatie
cursus voor
studenten**

Vorig jaar zijn we als KNNV een samenwerking gestart met de Fontys Lerarenopleiding Biologie: studenten van de lerarenopleiding Biologie werd de mogelijkheid geboden om meer kennis op te doen van plantenfamilies, determineren en werken met de Heukels' Flora. Leden van de plantenwerkgroep begeleiden de studenten hierbij.
Dit is goed bevallen en de plantenwerkgroep heeft besloten het dit jaar te herhalen. In de periode april – juni verzorgen leden van de plantenwerkgroep weer een viertal practica. Dit keer zullen de bijeenkomsten plaatsvinden op dinsdagavonden in Natuurmuseum Brabant. De cursus is niet alleen opengesteld voor studenten van de Fontys Lerarenopleiding Biologie, maar ook voor studenten van andere groene HBO en MBO-opleidingen, zoals Toegepaste Biologie aan Helicon of de HAS in Den Bosch.
Mocht je meer hierover willen weten neem dan contact op met Jeffrey Raymakers, ☎ 013-5437712 of ✉ jeffrey.raymakers@gmail.com

Datum	Onderwerp
8 april	Vrijdagwandeling Chaamse Beek
12 april	Lezing: De Gierzwaluw, een mysterieuze vogel
16 april	Landgoed De Tongelaar en de Kraaienbergse Plassen
24 april	Vlaamse Ardennendag
30 april	Vroege vogelwandeling in de Biesbosch
13 mei	Op verkenning in de Kempen: Tikkebroeken
22 mei	Vroege vogelwandeling Oude Warande
28 mei	Baardwijkse Overlaat
29 mei	Gewestelijke excursie Dintelse Gorzen en Halsters Laag
29 mei	Openbare plantenwandeling in de Drijflanden
3 juni	De Urkhovense Zeggen
19 juni	Vaartocht Ilperveld & wandeling polder IJdoorn en Durgerdam
8 juli	Landgoed Ooievaarsnest, project herinrichting Oude Leij/Regte Heide
16 juli	Fietstocht langs De Donge
23 juli	Wandelen rondom de Roer met de nadruk op vlinders en libellen

Toelichting op de agenda

KNNV-excursies en -avonden zijn in principe bestemd voor KNNV-leden. Wilt u deelnemen maar bent u geen lid, neem dan contact op met het secretariaat (☎ 013 - 5436541). De vertrekpunten naar de excursieterreinen zijn in de buurt van de betreffende uitvalswegen uit

Tilburg. Er is voldoende parkeergelegenheid voor auto of fiets, zodat we met een minimum aantal auto's verder rijden naar het excursiedoel. Voor de autoritten adviseren wij een onkostenvergoeding van € 0,20 per kilometer. Dit evenredig verdeeld over de chauffeur en het aantal meerrijders. En neem bijvoorbeeld voor de heen- en terugreis altijd een paar droge schoenen mee, zodat de chauffeur van de auto niet met een vervuild auto interieur blijft zitten na de rit. Het is verder gewenst mee te nemen: verrekijker, loep en bij langere excursies eten en drinken.

Bij een aantal excursies is aanmelden vooraf noodzakelijk. Soms in verband met vervoer of voor een afspraak met een terreinbeheerder of een andere reden. Doe dit dan ook, tijdig, voor de vermelde datum, zodat de excursieleider hiermee ook tijdig is geïnformeerd. Bij extreem slecht weer kan de excursieleid(st)er besluiten de excursie niet door te laten gaan. Bel bij twijfel de excursieleid(st)er. Ook voor nadere informatie kunt u bij hem/haar terecht. Alle andere activiteiten zijn voor iedereen toegankelijk. Heeft u wensen om eens naar een bepaald gebied te gaan, of een bepaald thema, of andere ideeën, laat het ons a.u.b. weten, zodat wij deze wensen in ons programma kunnen opnemen. Hopelijk tot ziens op een van onze excursies.

8 april Vrijdag

Onderwerp	Vrijdagwandeling Chaamse Beek
Tijd	9.00 - 13.00 uur.
Locatie/Vertrek	Burgemeester van de Mortelplein bij de Plusmarkt, Tilburg. Afstand tot excursieplek ± 20 km.
Contact	Stella Wesel ☎ 06 - 27055446 of ✉ swesel@beatrixcollege.nl.
Omschrijving	Het natuurgebied Chaamse Beek is dankzij aankopen door Natuurmonumenten uitgebreid. Daardoor kan Natuurmonumenten de komende jaren met Waterschap Brabantse Delta de natuurlijke, slingerende loop van de gekanaliseerde Chaamse Beek herstellen. Maar nu al heb je in het stroomgebied van de Chaamse Beek een weids uitzicht over weilanden en houtwallen met knotwilgen die als linten in het landschap liggen. Er groeien langs de Chaamse Beek verschillende bijzondere planten zoals de Slanke sleutelbloem, Moesdistel, Rietorchis en Grote ratelaar. Het grasland wordt begraaasd door koeien in de lente en zomer. Op deze manier wordt het gras op een natuurlijke manier kort gehouden, bemest en belopen en krijgen andere planten kans om te groeien.

12 april Dinsdag

Onderwerp	Lezing: De Gierzwaluw een mysterieuze vogel door Hannie Nilsen
Tijd	19.30 - 22.00 uur.
Locatie/Vertrek	Natuurmuseum Brabant, Spoorlaan 434, Tilburg.
Omschrijving	Over enkele weken komen de Gierzwaluwen weer naar Nederland. Een mysterieuze vogel, die iedere zomer ongeveer 3 maanden in Nederland is om te broeden en dan weer vertrekt naar zijn overwinteringsgebied in Afrika. Altijd vliegend, een geweldige insecteneter, een van de snelste vogels. In deze lezing maakt u kennis met deze bijzondere vogel. Voor de pauze gaat het vooral over de Gierzwaluw zelf en de broedperiode in Nederland, na de pauze hoort u welke gevaren de Gierzwaluw bedreigen en wat we kunnen doen om de Gierzwaluw te helpen. De lezing wordt ondersteund door foto's en filmpjes die gemaakt zijn met behulp van 16 camera's in de broedruimtes in de Joanneskerk in Oisterwijk. Zo ziet u hoe de jongen in 6 weken uitgroeien tot vliegvlugge jongen die, eenmaal uit het nest, rechtstreeks naar het zuiden vliegen. En hoe ze hun spieren al in de broedruimte oefenen. Maar ook zijn er korte films over gevechten tussen de vogels onderling om hun broedplaats te verdedigen.

16 april Zaterdag

Onderwerp	Landgoed De Tongelaar en de Kraaienbergse Plassen
Tijd	7.30 uur - gehele dag.
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Aldi, Spoordijk/Doornbossestraat, Tilburg.
Contact	Graag opgeven bij Ben Akkermans ☎ 013-5362107 of ✉ b.a.r.akkermans@planet.nl
Omschrijving	<p>Centraal staat een kasteelburcht, omringd door prachtige boerderijen. Je waant je op het Franse platteland. Het fraaie landschap wordt bewoond door het gemoedelijkste dier van Brabant, de Das. Die zit hier met wel 50 exemplaren. Het beheer op Landgoed De Tongelaar staat grotendeels in dienst van dit dier. Op akkers vindt biologische teelt plaats en grasland dat bemest wordt met ruige stalmest. Dat levert regenwormen op, zijn lievelingskostje. Omdat deze alleseter ook een zoetekauw is, zijn de vele houtwallen ingeplant met besdragende heesters. Samen met de beheerder maken wij er een wandeling van 6 km.</p> <p>Na het bezoek aan De Tongelaar gaan we naar de Kraaienbergse Plassen. Deze plassen zijn ontstaan door 40 jaar lang graven naar zand, grind en klei. De meeste plassen zijn na deze graafpartijen ingericht voor recreatie, enkele voor de natuur. In die natuurlussen is niet te diep gegraven en zijn de oevers grillig gemaakt. Rondom de plas zitten tientallen Goudvinken in de meidoorns die nu net beginnen te bloeien. De Slechtvalk is er een vaste bezoeker. Ook als broedgebied tellen de plassen mee. Speciaal voor het Visdiefje zijn bijvoorbeeld nestvlotjes geplaatst. Alles is te bekijken vanaf de vogelkijkhut aan de weg van Gassel naar Geest.</p>

Bloeiende Meidoorn (foto Rob Vereijken)

24 april Zondag

Onderwerp	Vlaamse Ardennendag
Tijd	6.15 - gehele dag.
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Plusmarkt, Burgemeester van de Mortelplein, Tilburg.
Contact	Opgeven vóór 16 april bij Anneke Bruijnzeels ☎ 013 - 4555711 of ✉ annekebruijnzeels@hotmail.nl met de vermelding of je een auto tot je beschikking hebt. Afstand ongeveer 330 km.
Omschrijving	In tegenstelling tot vorig jaar kunnen we dit jaar weer deelnemen aan de Vlaamse Ardennentocht. 's Morgens bezoeken we Bois Joly in Ronse. 's Middags wordt er een excursie georganiseerd naar het Eeckhoutbos. Om met de woorden Van Filip Keirse uit België te spreken: "Ik weet dat de gids zijn beste beentje zal zetten om het voor jullie interessant te maken." Dit jaar trekken we met drie afdelingen gezamenlijk op: KNNV Breda, KNNV Roosendaal en KNNV Tilburg. De lunch wordt ergens centraal gehouden.

Er is dan koffie, soep en een broodje te verkrijgen en ook de voor deze streek bekende Mattentaart is dan te proeven. Geadviseerd wordt wel je eigen lunchpakket mee te brengen.

Bois Joly is een natuurreservaat in de Vlaamse Ardennen dat beheerd wordt door Natuurpunt. De naam Bois Joly verwijst naar de vroegere eigenaar Edouard Joly, een plaatselijke politicus en bekend amateur-archeoloog. Het gemengde loofbos ligt op een zuidelijke helling en bezit een rijke flora en fauna. Er ontspringen tal van bronnen die het ontstaan geven aan de Norensbeek. Het dode hout wordt niet meer verwijderd en biedt zo een belangrijke levensbron voor insecten, vogels, vleermuizen, zwammen, enz. Op de open plaatsen komt ruimte vrij voor de vestiging van jonge bomen. Lichtbehoevende planten en vlinders vinden hier een ideaal biotoop, maar ook vele andere dieren, zoals de Vos en de Vuursalamander, vinden hier een thuis. In de lente is er een heel rijke voorjaarsflora te bewonderen met alle klassiekers uit het bos.

Het Eeckhoutbos maakt deel uit van de Maarkebeelvallei en ligt op het grondgebied van de gemeente Maarkedal. Het gebied wordt beheerd door Natuurpunt en is onderdeel van het Vlaams Ecologisch Netwerk. Het grootste deel van het reservaat bestaat uit een eikenbos met een uitgesproken ondergroei van Boshyacint. De rijkdom van het bos zit hem vooral in de verscheidenheid van de voorjaarsflora en de oude opgaande bomen. Het natuurreservaat biedt ook onderdak aan tal van vogel- en vlindersoorten.

30 april Zaterdag

Onderwerp	Vroege vogelwandeling in de Biesbosch
Tijd	5.00 - 13.00 uur.
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats bij zwembad De Drieburcht, Wagnerplein, Tilburg. Wandeltocht van ± 10 km rondom de Noordwaard.
Contact	Graag opgeven bij Ben Akkermans ☎ 013-5362107 of ✉ b.a.r.akkermans@planet.nl
Omschrijving	Het vroege opstaan rechtvaardigt zich als u de geweldige zang hoort van Nachtegaal, Blauwborst, Gekraagde roodstaart, Grasmus, Braamsluiper en vele soorten rietvogels zoals Kleine karekiet, Cetti's zanger en Rietzanger en misschien wel een Roerdomp. Zorg voor warme kleding, het is nog fris zo vroeg in de morgen.

13 mei Vrijdag

Onderwerp	Op verkenning in de Kempen: Tikkebroeken
Tijd	8.30 - 14.00 uur.
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Plusmarkt, Burgemeester van de Mortelplein, Tilburg.
Contact	In verband met vervoer graag opgeven bij Pieter Mueller ☎ 013 - 4678438 of ✉ pmueller@xs4all.nl.
Omschrijving	In de streek van Corsendonck in Oud-Turnhout en Kasterlee stroomt de Rode Loop door een vallei die van oudsher bij zware regenval volledig overstroomt. Hier ontwikkelde zich een karakteristiek Kempens laagveen met een oppervlakte van 50 ha, de Tikkebroeken genaamd. Laagveengebieden worden gekenmerkt door een grote verscheidenheid. Een elzenbroekbos wordt afgewisseld met een hooiland of een gageveld. Honderd meter verderop sta je in de natte heide die dan weer grenst aan droge heide of aan een grasweide. Daarna zie je een dennenbos. Stap je wat verder, dan passeer je een hoger gelegen akker. Vooral de rijkdom aan vogels sprong hierbij in het oog. Het beheer van de Tikkebroeken is erop gericht om een zo groot mogelijke variatie in stand te houden of te herstellen. In het riet en in de gagestruwelen komen daardoor nog altijd Blauwborst, Rietgors en Waterral voor. Op de hogere gronden wordt naast gras- en hooilandbeheer ook een akkerbeheer gevoerd. Gedurende de winterperiode maken Groenlingen, Kepen en Vinken dankbaar gebruik van de ingezaaide onkruidakkers. Langs de beek zijn de IJsvogel en de Bosbeekjuffer present, terwijl in de aangrenzende moerasbossen Wielewaal, Boomkruiper, Matkopmees en 4 soorten spechten huizen. Hoger, op de heide, ontmoeten we de Groene zandloopkever en de Boompieper.

22 mei Zondag

Onderwerp	Vroege vogelwandeling Oude Warande
Tijd	7.00 - 9.00 uur.
Locatie/Vertrek	parkeerterrein aan de Zwartvenseweg bij de Spoorlijn Breda-Tilburg
Contact	Ad Kolen ☎ 06-40284868 of ✉ adkolen@kpnmail.nl
Omschrijving	In de Nationale Vogelweek 2016 (14 t/m 22 mei) organiseert de Vogelwerkgroep KNNV Tilburg een openbare vroege vogelwandeling in de bossen van de Oude Warande. Met ervaren vogelkenners gaat u op pad om de bosvogels te ontdekken. Naast de vogels bekijken zullen we ze vooral horen. "Iedere vogel zingt zoals hij gebekt is" met andere woorden iedere vogel is aan zijn eigen liedje te kennen. De gidsen zullen u wijzen op de zang van Boomkruiper, Boomklever, Tjiftjaf, Fitis, verschillende mezensoorten en vele ander vogelsoorten zoals het Roodborstje. Samen luisteren en de verschillen herkennen is genieten op deze rustige zondagochtend. Vogelzang is meest bedoeld om andere vogels van dezelfde soort aan te zetten tot broeden. Nu vooral ook om soortgenoten te laten weten dat dit gebied, dit vrouwtje, al bezet is! Het zijn dan ook voornamelijk de mannetjes die zingen. Warme kleding ('s morgens vroeg kan het nog fris zijn) en een verrekijker zullen het kijkgenot verhogen. Iedereen is welkom en de deelname is gratis.

Roodborst (foto Ad Kolen)

28 mei Zaterdag

Onderwerp	Baardwijkse Overlaat
Tijd	9.00 - circa 13.00 uur.
Locatie/Vertrek	Wagnerplein bij zwembad De Drieburcht, Tilburg.
Contact	Stella Wesel ☎ 06-27055446 of mail ✉ swesel@beatricecollege.nl
Omschrijving	Samen met Joost van Balkom, die goed bekend is in dit gebied, maken we een wandeling door de Baardwijkse Overlaat. De Baardwijkse Overlaat werd aangelegd in 1766 en had de functie om het water van de Maas op te vangen in tijden van overstromingen. Als zowel de Maas, de Aa en de Dommel veel water afvoerden kon de Dieze het water van Aa en Dommel niet meer in de Maas lozen en overstroomde Het Bossche Broek. Tussen 1907 en 1911 werd het Afwateringskanaal 's-Hertogenbosch-Drongelen gegraven. Dit kanaal werd gegraven om Het Bossche Broek te ontlasten bij wateroverlast. De Baardwijkse Overlaat verloor toen de functie als overlaat. In de Baardwijkse Overlaat is 48 ha in bezit van Natuurmonumenten. Dat deel bestaat uit bos, landbouwgrond en het Nieuwe Wiel (of Lange Wiel). Dit wiel is in de 18e eeuw ontstaan bij een dijkdoorbraak. Hieromheen ligt een bos dat in de jaren 60 van de 20e eeuw werd aangeplant en bestaat uit Zomereik, Amerikaanse eik en Amerikaanse vogelkers, en daarnaast Populier en Fijnspar.

29 mei Zondag

Onderwerp	Gewestelijke excursie Dintelse Gorzen en Halsters Laag
Tijd	8.15 - circa 16.00 uur.
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Plusmarkt, Burgemeester van de Mortelplein, Tilburg.
Contact	In verband met vervoer opgeven vóór 23 mei bij Anneke Bruijnzeels ☎ 013 - 4555711 of ✉ annekebruijnzeels@hotmail.nl
Omschrijving	De Dintelse Gorzen is een voormalig zoutwatergetijdengebied. Hieraan kwam een einde met de afsluiting van de Philipsdam in 1987. Zoutminnende flora en fauna verdwenen langzaam maar zeker. Natuurmonumenten werd eigenaar van het gebied en had als doelstelling een 'open parklandschap', wat men hoopte te bereiken met de inzet van grote grazers. De tegenwoordige flora is meer dan de moeite waard, onder meer door vele soorten orchideeën, Stijve, Rode en Kleverige ogentroost en natuurlijk Parnassia, maar ook zijn er nog restanten van o.a. Zeekraal, Zilte rus, Zilte zegge. Zelfs de Das en de Kraanvogel worden hier gesignaleerd. Een gebied dus wat het zeker waard is om bezocht te worden. Het Halsters Laag wordt beheerd door Staatsbosbeheer en bestaat uit veel natte hooilanden en sloten, met een rijke vegetatie aan planten en mossen.

Samen met de Provincie en het waterschap heeft Staatsbosbeheer in de jaren 90 een plan van aanpak geschreven om de verdere verdroging van dit gebied tegen te gaan waardoor de natuurwaarden worden verbeterd. Daartoe is van het hele terrein de ingeklonken veengrond afgegraven. Planten- en mossoorten van voedselarme grond zijn nu weer terug te vinden in de hooilanden. Teer guichelheil, Draadzegge en Blauwe knoop hebben meerdere populaties in het gebied. Veenmossen komen weer tot ontwikkeling en pioniers als Oermos zijn op kale plekjes aan te treffen. Andere soorten die in het gebied zijn te vinden zijn o.a. Moerashertshooi, Moeraskartelblad, Moerasviooltje, Galigaan en in de sloten Pilvaren, Brede waterpest en Stomp fonteinkruid. Het gebied kan gedurende langere periode van het jaar goed nat zijn, laarzen of waterdicht schoeisel zijn daarom aan te raden tijdens de excursie.

29 mei Zondag

Onderwerp	Openbare plantenwandeling in de Drijflanen
Tijd	9.00 – 12.00 uur.
Locatie/Vertrek	Top Naeffdreef, Tilburg.
Contact	Loes van Gorp ☎ 06-52156124 of ✉ loesvangorp@gmail.com
Omschrijving	Het gebied de Drijflanen is een voormalig jachtterrein waarop langgerekte houtsingels aanwezig waren. De naam Drijflanen verwijst naar het opdrijven van wild door de lanen. Een tijd lang bestond het gebied ook uit heidevelden. In een meer recente geschiedenis deed het terrein dienst als volkstuintencomplex, maar de sporen hiervan zijn inmiddels uitgewist en het terrein heeft nu een natuurfunctie. Leden van de plantenwerkgroep kijken met andere liefhebbers en belangstellenden naar wilde planten die hier zoal groeien en bloeien. Ook laten de leden van de werkgroep zien hoe de waarnemingen van planten verwerkt worden. Om 9.00, 10.00 en 11.00 uur worden wandelingen verzorgd.

Vingerhoedskruid groeit in de drijfplanen (foto Loes van Gorp)

3 juni Vrijdag

Onderwerp	De Urkhovense Zeggen
Tijd	8.30 - 14.00 uur.
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Aldi, Spoordijk/Doornbossestraat, Tilburg.
Contact	Ben Akkermans ☎ 013 - 5362107 of ✉ b.a.r.akkermans@planet.nl
Omschrijving	<p>De Urkhovense Zeggen is een natuurgebied in het Dommeldal tussen het Eindhovense stadsdeel Tongelre, Geldrop en Nuenen. Het gebied is gelegen aan weerszijden van de Kleine Dommel tussen het Eindhovens Kanaal en de Collse Watermolen.</p> <p>De Urkhovense Zeggen waren al in de 19e eeuw intensief in gebruik genomen door de mens, zij het in de vorm van een kleinschalig verkaveld landschap, met houtwallen, broekbossen, en moerassige graslanden. Deze graslanden werden als hooiland gebruikt en waren voedselarm. Ook waren er watermolens, ten behoeve waarvan de beek opgestuwd moest worden, waardoor sommige delen onder water liepen. Het elzenbroekbos was vroeger als hakhoutbos in gebruik. Gedurende de tweede helft van de 20e eeuw werd de landbouw steeds intensiever, werden kavels groter en soortenarmer, vond vermessing en verdroging plaats, en verdwenen de houtwallen. Sedert 1970 wordt een doelgericht natuurbeheer uitgevoerd. Sinds 1997 geniet de Zeggen een groot deel van 't Coll een beschermde status door Rijk en Provincie. Onze gids zal die dag Jos Lammers zijn, hij zal ons rondleiden door dit gebied.</p>

19 juni Zondag

Onderwerp	Vaartocht IJperveld & wandeling polder IJdoorn en Durgerdam
Tijd	8.00 uur - gehele dag.
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats bij zwembad De Drieburcht, Wagnerplein, Tilburg.
Contact	Om te kunnen deelnemen is het noodzakelijk om 11 euro over te maken voor de vaartocht vóór 1 juni 2016. Dit bedrag overmaken op rekeningnr. NL90 INGB 0008 3355 50 t.n.v. Johan van Laerhoven. Bij annulering wordt dit bedrag uiteraard terug naar uw rekening gestort. Mocht u nog vragen hebben, schroom niet om te bellen of mailen vóór 1 juni naar Johan van Laerhoven ☎ 013 - 4638937 of ✉ thesnowfox@zonnet.nl
Omschrijving	In de ochtend (10 - 13.00 uur) varen we met een fluisterboot door dit veenweidegebied boven Amsterdam. Het gebied is een waar eldorado voor watervogels en is bovendien rijk aan moeras/slootvegetatie. We maken ook een wandeling op een van de trilveentjes in het gebied. Het middagprogramma behelst een wandeling door de nabij gelegen polder IJdoorn. De wandeling leidt ons naar de vogelkijkhut waar we een grote rijkdom aan weide- en rietvogels kunnen waarnemen. Als slot van de dag bezoeken we Durgerdam, een van de karakteristieke plaatsjes langs het IJsselmeer.

8 juli Vrijdag

Onderwerp	Landgoed Ooievaarsnest langs het project herinrichting Oude Leij/Regte Heide
Tijd	9.00 - 13.00 uur.
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Plusmarkt, Burgemeester van de Mortelplein, Tilburg.
Contact	Pieter Mueller ☎ 0134678438 of ✉ pmueller@xs4all.nl
Omschrijving	Met de uitvoering van het ontwerp projectplan (aug. 2013) wordt invulling gegeven aan de waterschapsdoelstellingen voor de Oude Leij en het aangrenzende beekdal (de Regte Heide, landgoed De Hoevens, Ooievaarsnest en Riels Laag). Concreet gaat het hierbij om 5 km beekherstel en het verbeteren van de hydrologische situatie van 80 ha natte natuurparel. We wandelen zover mogelijk langs het nieuwe beektracé om daarna in restaurant Roovertsche Leij de verandering te evalueren.

16 juli Zaterdag

Onderwerp	Fietstocht langs De Donge
Tijd	8.00 uur - gehele dag.
Locatie/Vertrek	NS station Reeshof.
Contact	Ben Akkermans ✉ b.a.r.akkermans@planet.nl of ☎ 013 - 5362107. Fietsafstand ± 50 km.
Omschrijving	De Donge ontspringt bij Baarle Nassau, op 28 meter boven NAP en heet daar Oude Ley. Zij stroomt door het Riels Laag en De Kaaistoep. Na de kruising met de Oude Bredaseweg krijgt zij haar naam De Donge. Van hieruit vervolgt zij een 'moeizame' tocht om er op 0,85 meter boven NAP, in de Amer uit te monden. Wij beginnen onze tocht langs de Dongevallei, met begeleiding van Guido Stoker coördinator van de KNNV-werkgroep Dongevallei. Vanaf de spoorlijn Breda-Tilburg, is de beek getransformeerd tot een moerassige waterpartij. Ten westen van Tilburg is de stroom afgedamd en omgelegd naar het Wilhelminakanaal, waarin nu het water uitstroomt. Door deze amputatie vindt de oorspronkelijke Donge hier haar einde. In Dongen krijgt de beek een hernieuwde start. De stroom werd daarop Donge genoemd, doch de bovenloop bleef Leij en Oude Leij heten. Onder Raamsdonk is de rivier omgeleid naar het gemaal van Keizersveer waar dit stuk Donge aan zijn einde komt. Wederom begint de rivier nogmaals opnieuw bij Raamsdonkveer om in het Wilhelminakanaal te eindigen. Wij beëindigen de tocht in Geertruidenberg op de spoorbrug van het Halve Zolenlijntje. De terugweg gaat langs de Onkelsloot, een ecologische verbindingszone bij Dongen om weer terug te keren naar ons vertrekpunt.

23 juli Zaterdag

Onderwerp	Wandelen rondom de Roer met de nadruk op vlinders en libellen
Tijd	8.30 - gehele dag.
Locatie/Vertrek	Burgemeester van de Mortelplein bij de Plusmarkt Tilburg
Contact	Meld je aan vóór 20 juli bij Johan van Laarhoven ☎ 013 – 4638937 ✉ thesnowfox@zonnet.nl . Opgeven is noodzakelijk i.v.m. vervoer.
Omschrijving	We maken een tweetal wandelingen rondom deze prachtige rivier. De Roer is een zijrivier van de Maas en ontspringt op de Hoge Venen in België en stroomt via Duitsland om uiteindelijk in ons land bij Roermond in de Maas terecht te komen. Door de behoorlijke hoogteverschillen is er sprake van een vrij snel stromende rivier in een prachtig landschap. Een van de bijzondere attracties van deze rivier is de grote rijkdom aan libellen. Mogelijk zien we zelfs de zeldzame Gaffellibel. Omdat vlinders en libellen alleen bij goed weer vliegen, bestaat de mogelijkheid dat de excursie een dag wordt opgeschoven of zelfs helemaal wordt geannuleerd.

Geert Willemen

Geo-weekend

Ze kwamen overal vandaan, uit Landgraaf, uit Vlissingen, uit Beerse in België en natuurlijk ook uit de regio Tilburg. Sommigen doelbewust, met meegebrachte stenen om door ons te laten determineren; anderen kwamen naar het museum en vielen daar, geïnteresseerd als ze waren in stenen of geologie, met hun neus in de boter. In het weekend van 23 en 24 januari organiseerde de werkgroep Geologie en Landschap namelijk een Geo-weekend in Natuurmuseum Brabant, waarbij de bezoekers aan vele activiteiten konden meedoen. Voor de jeugd was er het oertijdlab en een uitdagende speurtocht. De leden van de diverse kringen gaven tekst en uitleg over de uitgestalde fossielen, mineralen, zand en gesteenten. Er was informatie in te winnen over vindplaatsen en musea met geologische collecties in Nederland, zand en mineralen werden bewonderd met behulp van microscopen, en in de zaal Uitsterven kreeg men uitleg over het leven van planten en dieren in de loop van de geschiedenis van de aarde. In de filmzaal werd een boeiende film over Nederland en de strijd tegen het water vertoond.

Leden van de werkgroep beantwoordden vele vragen (foto Geert Willemen)

Belemnieten in de achtertuin

In de startzone, waar diverse leden hun vondsten - vaak thematisch - hadden tentoongesteld, was het een drukte van belang. Veel bezoekers bewonderden de stenen, vroegen om tekst en uitleg, hadden hun eigen verhalen, zodat leuke gesprekken ontstonden over stenen, geologie en vindplaatsen. Veel informatie kon worden

uitgewisseld. Zo kwam bij Arthur aan de fossielentafel een oudere mevrouw, die meer dan gewone belangstelling had voor een uitgestalde belemniet. Ze wist wel dat het een skeletdeel van een inktvis was, maar had 'nog nooit zo'n mooi exemplaar, met puntje, gezien.' Op de vraag van Arthur hoe ze dat wist, vertelde ze: 'Als kind heb ik in de buurt van Maastricht gewoond. Achter ons huis was een weiland. Daar ging ik samen met mijn vader met een stokje in de molshopen wroeten. Er kwamen dan regelmatig stukjes belemniet tevoorschijn.' 'Cool, prachtig, echt mooi, gaaf,' waren slechts een paar van de kreten, die Mieke hoorde, wanneer kinderen en vervolgens hun ouders door de microscoop naar zand keken. Iedereen was verrast hoe bijzonder zand er onder de microscoop uitzag. Er waren ouders met hun kleine kinderen met knuffels, maar ook middelbare scholieren die helemaal blij werden bij het zien van zand!

Bij Peter, die een 'windkanterskraam' had, kwam een man met een steen uit Marokko. Of Peter kon bevestigen dat zijn steen een meteoriet was. Hoe was het mogelijk, een meteoriet met de kenmerken van een windkanter; een scherpe rug en een afgeronde onderkant. Ja, inderdaad te mooi om waar te zijn. De steen bevatte ook nog eens een opvallende ribbelstructuur en een kleurverschil tussen boven- en onderzijde. Maar wel een heel bijzonder voorwerp, zeldzaam.

Bij de mineralenstand lieten velen hun meegebrachte steen bekijken. Heel bijzonder was de vondst van een prachtig stuk chalcedoon, gevonden op het strand van Bergen. Ook hier was veel bewondering na het bekijken van kristallen en micromounts onder een microscoop.

Oertijdlab

Het oertijdlab genoot grote belangstelling van kinderen én hun ouders.

In de OO-zone van het museum waren de tafels 'gedekt' met microscopen, placemats, pincetjes, kwastjes en bekertjes met mergelgruis, afkomstig uit de ENCI-groeve. Het leuke van dit gruis is dat van alle soorten Krijt fossielen wel iets terug te vinden is. Een bekertje met mergel wordt op een placemat omgekeerd. Daarna wordt de mergel met een kwastje uit elkaar geveegd en elk stukje fossiel wordt onder de microscoop bekeken. Dan gaat er voor hen een wereld open: koraaltjes, foraminiferen, stekeltjes van zee-egels, schelpjes. Wat een prachtige vormen hebben die. Details die voor het blote oog niet te zien zijn, komen tevoorschijn. Als verteld wordt wat er gevonden is, is dat vaak een stimulans om nog fanatieker verder te zoeken. Door de vondsten met foto's en begeleidende tekst uit een boekje te vergelijken krijgen ze extra informatie.

Wetenschappertjes in de dop

Zo'n 60 kinderen voelden zich even echte wetenschappertjes in de dop. Maar niet alleen voor de kinderen is het een fascinerende bezigheid. Ook ouders worden helemaal enthousiast, als ze met zoon- of dochterlief gaan meezoeken. Ook de speurtocht door het museum was erg in trek bij de kinderen. Samen met de ouders ging men op zoek naar het antwoord op de vragen. En dan had je die glunderende gezichten moeten zien, toen ze als beloning een van de uitgestalde mineralen of fossielen mochten uitkiezen. Al met al kunnen we terugkijken op een heel interessant en geslaagd weekend.

Een en al verwondering (foto Geert Willemen)

Loes van Gorp

In 2012 werd de Britse New Years Day Plant Hunt geïntroduceerd. Naar planten ga je niet op jacht zul je misschien denken, maar niets is minder waar. Het is, ook in de winter, een leuke bezigheid.

Bloeien in december?

Dit leuke verschijnsel is in 2014 ook naar Nederland overgewaaid. Het is de bedoeling dat je tussen eerste kerstdag en het eerste weekend van januari een uurtje op stap gaat en alleen bloeiende wilde of verwilderde planten noteert. Vervolgens geef je je vondsten door aan Floron. In ons eerste jaar verraste het weer ons met een enorm pak sneeuw, net in de periode waarin we op jacht zouden gaan. Daardoor, maar ook nog door te weinig publiciteit, was onze jachtbuit nogal matig. In 2015 pakte Floron de publiciteit veel beter aan. Zo werden er via het KNNV-tijdschrift Natura tienduizend zoekkaarten met afbeeldingen van de top-15 van winterbloeiers uit 2014 verspreid onder de KNNV-leden. En dat heeft geholpen! Het aantal deelnemers was nu ruim 1000. Dat is bijna drie keer zoveel als in 2014!

Jachtbuit 2015

De tweede Eindejaars Plantenjacht is gehouden van 25 december 2015 tot 3 januari 2016 en verliep anders dan in 2014. Vanwege gemiddeld hogere temperaturen voor de tijd van het jaar werden veel warmterecords gebroken. Veel planten werden in bloei aangetroffen, wat leidde tot een verdubbeling van het aantal bloeiende planten t.o.v. 2014. De registratie verliep via ObsMapp - PlantObs - Facebook - Twitter – website floron <http://www.floron.nl/plantenjacht> of per email.

De onbetwiste nummer één is net als vorig jaar het Madeliefje. Zo gewoon, maar toch heel bijzonder met haar stralende witte lintbloempjes en helder gele buisbloempjes, dapper bloeiend midden in de winter!

Leden van de KNNV Plantenwerkgroep Tilburg gingen in groepjes of individueel op zoek naar bloeiende planten. In 7 wandelingen werden door 15 waarnemers 206 bloeiende planten geregistreerd waarbij 86 verschillende soorten te zien waren in Tilburg en omgeving. Een heel mooi resultaat.

Wil je nog de zoekkaart of het verslag van de landelijke gegevens downloaden, dan kan dat via <http://www.floron.nl/plantenjacht>

We gaan in december 2016 zeker weer op jacht. Meer jagers zijn van harte welkom! Aanmelden kan via de plantenwerkgroep.

Tot slot nog enkele landelijke gegevens:

	2014	2015
Aantal wandelingen (landelijk)	20	29
Aantal waarnemers	318	1040
Aantal waarnemingen	6418	27021
Aantal planten in een lijst	10	16
Aantal soorten	383	735
Gem. temperatuur (° C.) in dec.	4,5	9

Top-15 van winterbloeiers:

	2014	2015
1.	Madeliefje	Madeliefje
2.	Straatgras	Paardenbloem
3.	Paardenbloem	Straatgras
4.	Klein kruiskruid	Klein kruiskruid
5.	Vogelmuur	Paarse dovenetel
6.	Herderstasje	Herderstasje
7.	Paarse dovenetel	Vogelmuur
8.	Witte dovenetel	Kropaar
9.	Duizendblad	Witte dovenetel
10.	Kropaar	Gewone melkdistel
11.	Gewone melkdistel	Scherpe boterbloem
12.	Kleine veldkers	Kleine veldkers
13.	Scherpe boterbloem	Duizendblad
14.	Tuinwolfsmelk	Tuinwolfsmelk
15.	Canadese fijnstraal	Klein streepzaad

Het Madeliefje kwam weer als winnaar uit de bus (foto Loes van Gorp)

Wie de jeugd heeft, heeft toekomst

Berry Staps

Natuurwerk- dag ook voor de jeugd

De plagwerkgroep verzorgt jaarlijks de natuurwerkdag op of in de nabijheid van de Regte Heide. Ook zijn er dan altijd volop kinderen aanwezig. Die vinden het heerlijk om lekker een dagje bezig te zijn in het bos of op de heide. Ze komen met ouders, opa, oma, broertjes, zusjes, vriendjes en vriendinnetjes. De een is serieus bezig met het uitvoeren van een werkje, de ander is meer spelenderwijs aan het ontdekken. Wat ze doen is eigenlijk niet zo belangrijk. Wat wel belangrijk is, is dat ze volop, zowel fysiek als mentaal, in contact komen met de natuur. Ieder op zijn eigen manier en eigen niveau. Op zo'n dag doen de kids op relaxte en speelse wijze ervaring op met planten, dieren, gereedschap, motorische handelingen, samenwerking, gezelligheid. Aan het eind van de dag zien ze het resultaat van wat ze met elkaar hebben gedaan. Het is elk jaar een genot om dat te zien.

Bomen zagen is pas cool!

Ook op ons plagveldje komen, met enige regelmaat, kinderen helpen. We stemmen het werk dan af op de kinderen. Meestal gaan we dan dennetjes zagen. Zo ook op 13 februari jl. Hierbij een klein stukje uit het verslag van die werkdag:

(...)Toine heeft zijn kinderen, nichtjes, vriendinnetjes (van zijn kinderen) opgetrommeld en zo gek gekregen om mee te komen helpen. In totaal 5 extra man/vrouw kracht. Dat belooft wat. Het heeft de laatste tijd behoorlijk geregend en dat is te merken aan de hoeveelheid water in het terrein. Bij het doorwaden van de waterpartijen bleken sommige plassen toch net even te diep, of de laarzen net even te kort. Resultaat, natte voeten. Maar dat kan de pret niet drukken; er wordt hartelijk om gelachen. Het zijn bikkels dat kun je zo zien. We moeten de jeugd een beetje proberen te lijmen, zodat ze nog eens terugkomen. Dan is het niet verstandig om ze direct aan het 'zware' plaggen te zetten, neeeeh bomen zagen dat is pas leuk. We zijn, pedagogisch verantwoord, eerst begonnen met het zagen van de kleine vliegdennetjes. Beetje leren hoe je om moet gaan met de handzaag. Met zo'n handzaag, zaag je niet zo makkelijk een lichaamsdeel af, maar je kunt er je toch best aan bezeren. Rustig aan beginnen dus. De kleine boompjes waren al snel niet spannend genoeg meer en er werd hoopvol gekeken naar de grotere bomen. Die legden dan ook snel daarna het loodje.

Onze jeugdige hulptroepen hebben zich goed vermaakt, veel bomen gezaagd, 2 zagen gesneuveld, maar gelukkig geen gewonden gevallen. Ze komen de volgende keer weer helpen hebben ze beloofd. (...)

Natuur- beleving

Ook op deze dag zie je de kinderen genieten van het buiten zijn, actief zijn, en resultaat zien. U vraagt zich wellicht af wat de bovenstaande euforische beschrijving met de KNNV te maken heeft. Dit brengt mij bij de titel van dit stuk. Het is geen geheim dat de gemiddelde haarkleur van de leden van de KNNV naar zilvergrijs niigt. Het is lastig om jongeren te bereiken. En zeker om ze te enthousiasmeren voor één bepaald specialisme. De spanningsboog van de 'computerjeugd' is daarvoor te kort. En mogelijk is de drempel voor jongeren om aan te sluiten daardoor te hoog. Ook voor ouderen is de drempel vaak te hoog, maar dat is een ander onderwerp. Als ik de jeugd zie genieten van de laagdrempelige werkdagen op de heide, zal dat zeker als een goede herinnering beklijven. Ik ben ervan overtuigd dat mensen die een heel leuke herinnering hebben uit hun jeugd, eerder over een drempel stappen. De vraag is 'hoe kunnen we de kinderen bereiken om ze een leuke herinnering te bezorgen'. Allereerst zullen we in contact moeten komen met de kinderen'. Als ik het goed begrijp hebben wij zo'n 300 leden. Via dat netwerk moeten toch best wat kinderen, kleinkinderen, vriendjes, vriendinnetjes te vinden zijn waarmee we een 'goede relatie' op kunnen bouwen. Als er belangstelling is kan de plagwerkgroep een dag verzorgen waarop de leden van de KNNV met hun kinderen, kleinkinderen, vriendjes en vriendinnetjes een dagje komen werken, spelen, leren, genieten, op de hei. We zullen een dagje gaan plannen dus ga de doelgroep maar alvast benaderen. Natuurlijk heb ik niet de illusie dat je daarmee een heleboel leden kunt binnen harken, maar laten we het beschouwen als een investering voor de toekomst.

Investering in de toekomst! Jong en oud genieten van de natuur (foto Berry Staps)

Jeffrey Raymakers

Beleid Natuur en Groen

Dinsdag 23 februari jl. vond de tweede bijeenkomst in het kader van Groen013 plaats in Natuurmuseum Brabant, met meer dan dertig deelnemers van verschillende groene organisaties. Groen013 is een initiatief van de KNNV-afdeling Tilburg en heeft tot doel om samen met de groene organisaties in Tilburg en de gemeente Tilburg te komen tot een beter en breed gedragen beleid op het gebied van natuur en groen binnen de gemeente. Naar aanleiding van de eerste, verkennende bijeenkomst in november zijn allerlei gespreksonderwerpen aangedragen door een of meerdere aanwezige organisaties. Twee onderwerpen daarvan zijn op 23 februari uitvoerig aan bod gekomen: Stadsbos013 en de Groen Structuurkaart. Gastheer namens de KNNV deze avond was Rob Vereijken.

Stadsbos013

Marco Visser, stedenbouwkundige van de gemeente Tilburg, legde uit wat Stadsbos013 inhoudt en hoe burgers, individueel of georganiseerd, een bijdrage aan de invulling van het Stadsbos013 kunnen leveren. Voor veel Tilburgers is het nog onduidelijk waar het Stadsbos013 ligt, wat de gemeente ermee wil en dat je zelf met ideeën voor de inrichting en beheer kunt komen. Wethouder Mario Jacobs benadrukte dat het een andere manier van werken is voor zowel de gemeente als voor bewoners. De gemeente participeert in de realisatie, maar bewoners zijn de trekker van hun eigen ideeën. Het speciale promotiefilmpje dat hierover meer duidelijkheid moet geven, beleefde op deze avond zijn première. Binnen twee minuten krijgen de aanwezigen een goed beeld van de grote variatie aan mogelijkheden en deelgebieden binnen Stadsbos013. De presentatie wordt afgesloten met de oproep mogelijke ideeën voor Stadsbos013 in te sturen via de website van het stadsbos

 www.stadsbos013.nl.

De aanwezigen denken mee met Stadsbos013 (foto Jeffrey Raymakers)

Tilburgse Groen- structuur

Na de pauze presenteerde stadsecoloog Mischa Cillessen zijn wens om te komen tot een Groenstructuurkaart Tilburg. Als de gemeente Tilburg plannen maakt, is het goed om daarbij naar het belang van groen en de natuur in de stad te kijken. Op dit moment is er geen kaart die hier naar tevredenheid aan voldoet. Mischa schetste het huidige kaartbeeld dat de gemeente heeft en hij gaf aan naar welke informatie hij op zoek is. Het gaat over de groene en natuurelementen binnen het stedelijke gebied. Waar liggen belangrijke groenelementen, voor wie zijn die belangrijk en op welke manier zijn die mogelijk met elkaar te verbinden? De input van de diverse organisaties moet leiden tot een Groenstructuurkaart van Tilburg. Vanuit de KNNV zullen we ook onze ideeën doorgeven. Het moet uiteindelijk een instrument worden bij de planvorming van ontwikkelingen binnen onze stad. Bij de volgende Groen013-bijeenkomst wordt de input teruggekoppeld.

Mischa Cillessen wil hulp bij groenstructuur (foto Jeffrey Raymakers)

Losse initiatieven

Tussendoor werden nog twee korte praatjes gehouden. Anke Jongen, educatief medewerker van Natuurmuseum Brabant, vertelde over de ontwikkeling van belevingsroutes. Routes door heel Brabant voor gezinnen met jonge kinderen, die uitdagen goed naar de natuur te kijken en een link leggen met Natuurmuseum Brabant. Piet Rombouts van de Brabantse Milieufederatie sprak over hun ambitie voedselbossen door heel Brabant te realiseren, waarbij de biodiversiteit verhoogd wordt.

Tenslotte werd de avond afgesloten met een informele borrel in het museumcafé.

Dongevallei zoekt enthousiaste KNNV-leden!

Guido Stooker

Natuur in de stad

Wie wil er niet bezig zijn met en betrokken zijn bij de natuur in de directe woonomgeving, soms direct om de hoek waar je woont? Dat kan in de Dongevallei. Mijn 'pitch' tijdens de afgelopen ALV beëindigde ik met de oproep dat ik op zoek was naar nieuwe werkgroepleden. De

Dongevallei is een bijzonder natuurgebied midden in de moderne Tilburgse woonwijk Reeshof. Het natuurgebied is ongeveer 15 jaar geleden ontstaan door 'natuurbouw'. Door ingrepen in de bodem en de waterhuishouding en door het aanleggen van beekmeanders, plassen en poelen is een nieuw natuurgebied ontstaan waar de natuur min of meer de vrije hand heeft gekregen om zich te ontwikkelen tot een fraai beekdal. Het gebied wordt begraaasd door Schotse Hooglanders en verder wordt er aanvullend gemaaid en soms wat bosopslag verwijderd. Dat alles heeft midden in de stad (!) tot een soortenrijk planten- en dierenwereld geleid met soms heel bijzondere soorten. Door het schrijven van 2-3 Nieuwsbrieven per jaar en artikelen in de Oude Ley over de Dongevallei heb ik de afgelopen jaren belangstelling proberen te wekken voor dit prachtige natuurgebied in de stad. Ook maak ik jaarverslagen met daarin alle monitoringgegevens van dat jaar en een toelichting op het beheer en de contacten daarover met de gemeente. In 2013 is een soortenweekend georganiseerd, waar een publieksdag ook onderdeel van uit maakte met veel positieve reacties uit de wijk.

Gebieds-gerichte acties

Het mooie van een gebiedsgebonden werkgroep is dat men zich kan concentreren op één gebiedje, daar 'alles' over te weten kan komen en daar van alles aan iedereen over kan vertellen. Door gerichte acties wordt heel praktisch bijgedragen aan bescherming en beheer van die natuur. Een oeverwaluwanwand is ingericht en

ijsvogelwandjes zijn geplaatst. De KNNV dient in die gevallen als financieel betrouwbare partner voor de subsidiegevers en sponsors. Dankzij overleg met de beheerder is er sprake van terreinbeheer dat aansluit bij de natuurwaarden van het gebied. De werkgroep dient al vanaf het begin als aanspreekpunt voor de gemeente Tilburg en die samenwerking is altijd erg constructief en plezierig geweest. Zo zijn allerlei initiatieven, wensen en kleine aanpassingen gerealiseerd door goed overleg met de uitvoerend beheerder. De laatste twee jaar dient de werkgroep ook als stageplek voor studenten. De KNNV staat voor natuurstudie, natuurbescherming, maar vooral ook natuurbeleving. Het betrekken van het publiek bij deze doelen is juist de uitdaging. Er liggen verschillende mogelijkheden om in de Dongevallei mee aan de slag te gaan.

Voor elk wat wils

Voor iedereen is er wel wat te doen.

- **Monitoring:** er is de afgelopen jaren al heel veel geïnventariseerd. We zitten nu op ongeveer 2500 verschillende planten- en diersoorten. Maar zoals de term monitoring al aangeeft: die inventarisaties moeten jaarlijks of tenminste periodiek herhaald worden. Maar ook bij de minder bekende flora- en faunagroepen is nog een wereld te halen!
- **Digitalisering:** veel (historische) veldgegevens zijn wel gepubliceerd, maar er bestaat een grote achterstand in het invoeren daarvan in landelijke databases. Het invoeren en bijhouden daarvan vraagt extra aandacht.
- **Beheeroverleg:** er is regelmatig overleg met de gemeente over het te voeren beheer, zowel met de stadsecoloog als met de feitelijke uitvoerders. Ook is er inbreng in discussies over de invloed van bestaande en nieuwe bebouwing en infrastructuur op de inrichting en het beheer van het gebied.
- **Beheer:** het beheer van het terrein wordt door de gemeente uitbesteed aan aannemers. Maar juist in de 'finetuning' daarvan is veel natuurwinst te halen. Dat is meestal werk in handkracht, waarvoor de aannemer te duur is of waarvoor bij gemeente en/of aannemer de kennis ontbreekt. Een mooie, reeds bestaande samenwerking is het jaarlijks onderhoud van de oeverzwaluwenwand. Samen met leden van de Vogelwerkgroep en andere KNNV-leden worden de nestgaten elk jaar schoongemaakt en opnieuw gevuld. Gezellig en met groot succes.
- **Draagvlak:** de Reeshofbewoners zijn best wel verknocht aan 'hun' Dongevallei. Dat bleek ook uit de reacties tijdens het soortenweekend. Initiatieven zoals 'Groen Doen', het organiseren van de Natuurwerkdag, een vrijwilligersdag in het kader van 'NL-Doet', een jaarlijkse vuilopruimdag, de contacten met Kinderboerderij 't Valleike ed. zijn zo wat opties waar we veel effect van kunnen verwachten.
- **Excursies:** jaarlijks worden (op verzoek) gemiddeld 1-2 excursies verzorgd voor zowel private groepen (Reeshofbewoners) als voor specifiek onderwerp-gerichte personen. Er is tot nu toe echter geen sprake van een jaarprogrammering van publieksexcursies. Maar daar lijkt wel behoefte aan, zeker in samenwerking met het kinderboerderij-publiek.
- **Publicatie:** het schrijven van de Nieuwsbrieven, artikelen in de Oude Leij en het Jaarverslag is leuk werk, maar vraagt veel tijd. Het is bovendien wel aardig als ook anderen eens aan het woord komen. Geeft vast een ander verhaal. Het aanleveren van kopij voor de KNNV-site kan ook veel beter. Er zijn contacten met 'natuurjournalisten' van Brabants Dagblad en de Reeshofkrantjes. Maar deze worden nog onvoldoende benut.

Handen uit de mouwen

Kortom: leuk werk aan de winkel. Wie geïnteresseerd is in één of meerdere van bovenstaande activiteiten in dat mooie stadsnatuurgebied in Tilburg-West kan contact opnemen. Ik ben op zoek naar enthousiaste vrijwilligers die samen met mij de handen uit de mouwen willen steken. Eén keer per jaar of regelmatig of projectgewijs bij één of meerdere van bovengenoemde activiteiten. Het gaat vooral om gezellig samen in de natuur bezig te zijn en al genietend daarvan tot succesvolle resultaten te komen. Laat van je horen: ✉ gstooker@live.nl.

Natuurmuseum Brabant activiteiten 2e kwartaal 2016 Spoorlaan 434, Tilburg

Datum	Activiteit
1 april	opening <i>Dieren van Jeroen Bosch</i>
2 april	tentoonstelling <i>Dieren van Jeroen Bosch</i>
Tot 6 mei	mini-foto-expositie <i>Noud Aartsen</i>
t/m 5 juni	doetocht <i>Vroege vogels</i>

Dieren van Jeroen Bosch

Het kan bijna niemand ontgaan zijn: het Jeroen Boschjaar is begonnen! Dit jaar is het 500 jaar geleden dat de beroemde Brabander overleed. Hij wordt geëerd door heel Brabant. Onder de naam Bosch Grand Tour presenteren zeven vooraanstaande

Brabantse musea een hedendaags tentoonstellingsprogramma ("zeven musea, vier steden, dertien tentoonstellingen"). *The Fish Pond Song* opende de tour eind vorig jaar het Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch (SM's). Pasgeleden opende het veelbeschreven *Visioenen van een genie* in het Noordbrabants Museum (geen onderdeel van de Grand Tour) waardoor de aandacht voor Bosch tot ongekende hoogte steeg.

Natuurmuseum Brabant presenteert vanaf 2 april *De dieren van Jeroen Bosch*, waarin de in- en uitheemse dieren, de fabeldieren en de fantasiedieren in zes werken van Jeroen Bosch centraal staan. Het is voor het eerst dat de focus op "Jeroens dieren" ligt, en dat is eigenlijk vreemd: dieren figureren namelijk bijna net zo vaak op de schilderijen als mensen. Bij het bekijken van schilderijen van Jeroen Bosch kun je niet om de vele dieren heen: op de werken staan duizenden dieren afgebeeld. Dat kunnen bekende inheemse dieren als katten, vossen of vogels zijn, maar ook uitheemse dieren zoals giraf en olifant. Die waren in Bosch' tijd niet zo eenvoudig te bekijken in een dierentuin. En dan is er nog een derde categorie dieren: die van de fabel- en fantasiedieren. Dieren met een symbolische betekenis en dieren die verschillende elementen van diverse dieren (en soms een mens) in zich hebben. Eén ding hebben deze dieren gemeen: ze staan nooit zomaar op een werk.

In de Tuin der Lusten bijvoorbeeld zitten Hop en IJsvogel zo gezellig bij elkaar - maar dat is niet zomaar. Stank is wat hen bindt. De Hop heette ook wel "vuylvogel" en stond, net als de IJsvogel, bekend om zijn ondraaglijk stinkende nest.

Nog een koppel dat je niet direct zou verwachten: de Koolmees en de Steenuil. Eerstgenoemde was volgens de overlevering 'makkelijk te verschalken', de tweede was een zinnebeeld van het kwaad. Een gevaarlijke combinatie die dus ook niet voor niets samen afgebeeld staat.

En heeft u zich ooit wel eens afgevraagd waarom veel cafés "De Swaen" hetten? Veel dieren staan symbool voor menselijke eigenschappen als zinnelijkheid, mateloosheid, hebberigheid of bandeloosheid. Met die kennis krijgen de werken vaak een extra dimensie.

De dieren van Jeroen Bosch wil de bezoeker goed laten kijken naar de dieren. Met de geboden achtergrondinformatie en een deel van de collectie komen de dieren als het ware tot leven. Ook de fantasiedieren krijgen een eigen plek: er zijn prachtige kunstwerken te zien van Sjon Brands en Nisje Kraijenhoff.

Meer informatie over de manifestatie rond Jeroen Bosch: www.bosch500.nl.

IJsvogel (foto Natuurmuseum Brabant)

**Mini- foto-
expositie van
Noud Aartsen**

Noud Aartsen (Best/Oirschot, 1932-2010) leverde als fotograaf een strijd met de tijd. De modernisering van het eeuwenoude landschap ging hem aan het hart. Met zijn fotografie legde hij als ooggetuige vast wat er na generaties verdween. Dat leverde duizenden foto's op die betrekking hebben op Brabant (Het Groene Woud en De Kempen), Ierland en Frankrijk. Deze foto's zijn nu gebundeld in het boek *Noud Aartsen*. Ter gelegenheid van het verschijnen van dit boek is in Natuurmuseum Brabant vanaf dezelfde datum een mini-expositie te zien.

Overbrugging met het verleden

Het werk van Noud Aartsen is niet zozeer documentair van aard, maar vormt een eerbetoon aan de traditionele leefwijze. Hij kon niet stilzwijgend toekijken hoe de sporen van het verleden werden uitgewist door de dictatuur van de vooruitgang. Zijn foto's overbruggen de breuk met het verleden. Na zijn dood liet Noud Aartsen zijn gehele fotografische oeuvre na aan de Brabant-Collectie (Tilburg University). Dit instituut verzorgt de ontsluiting en het duurzame behoud van de fotografische erfenis en het gedachtegoed van Noud Aartsen.

Boek "Noud Aartsen"

Op donderdag 4 februari werd in Natuurmuseum Brabant het fotoboek *Noud Aartsen* gepresenteerd. In 2011 werd het gehele fotografisch oeuvre van Noud Aartsen door zijn weduwe aan de Brabant-Collectie geschonken. Dit vormde mede een aanleiding om een overzichtswerk samen te stellen, waarin naast zijn Brabantse opnamen ook zijn Ierse en Franse foto's ruimschoots aan bod komen.

De Brabant-Collectie streeft er niet alleen naar de fotografische erfenis en het gedachtegoed van Noud Aartsen duurzaam te behouden en voor een breed publiek toegankelijk te maken, maar ook om meer bekendheid aan zijn foto's en ideeën te geven. Voor dit boek is geput uit zijn eigen uitgebreide werkarchief en uit de collecties van Gemeente Best en Brabants Landschap.

Ter gelegenheid van het verschijnen van het boek is in de gang van de eerste verdieping (naast het museumtheater) een mini-expositie met werk van Aartsen ingericht: te zien t/m 6 juli. Het boek is ook verkrijgbaar in de museumwinkel.

**Werkzaam-
heden in het
museum**

Tenslotte wordt er in verschillende zalen van het museum gewerkt. In de Kikkerzaal is een nieuw plafond aangebracht en het rechterdeel van *Brabant in de Ban van Buiten* (inclusief Stads kabinet) wordt momenteel ingericht voor de Jeroen Bosch-tentoonstelling.

Rob Vereijken

Verkleurend blad hazelaar

Een jaar geleden stuurde Louise Donjecour een vraag in over het verkleurende hazelaar in de tuin. In het vroege voorjaar komen er donker rood getinte bladeren uit de struik. In de loop van de lente en zomer wordt het blad steeds groener en het verschil tussen de groene en rode struik is bijna niet meer te zien. Op de volkstuin aan de Dongenseweg heb ik deze vraag neergelegd. Daar gaf men aan dat dit een normaal verschijnsel is. De rode kleur komt meestal van de rode stof anthocyaan in de cellen. Dat deel van de vraag is wel beantwoord. Maar waarom verkleurt het naar groen? Wat gebeurt er in het blad waardoor die verandering optreedt? Mogelijk dat het voorjaar met de uitlopende hazelaars nieuwe lentelicht brengt in dit verschijnsel.

Rode en groene Hazelaar in mei (foto Louise Donjecour)

Graag nieuwe reacties en vragen

Er liggen nog twee vragen te wachten van het vorig jaar over het schildmos en de muurzelzhaantjes. Heeft u zelf vragen of doet u een onbekende waarneming, stuur gerust uw ideeën in. In de volgende Oude Ley wordt daar dan aandacht aan besteed. Reacties tot 21 mei 2016 kunnen in de volgende aflevering verwerkt worden.

Berichten naar: Redactie Oude Ley,
t.a.v. Witte gij ut?/Rob Vereijken,
Pironstraat 7, 5041 GJ Tilburg.
☎ 013-5438841 of ✉ rob.vereijken@planet.nl

Wandelprogramma IVN-afdeling Tilburg

Uitnodiging

IVN afdeling Tilburg nodigt alle KNNV-leden uit om een keer mee te doen met één van haar activiteiten. Hieronder staat het wandelprogramma voor het 2e kwartaal van 2016. Dit zijn openbare wandelingen. Indien een wandeling wegens omstandigheden niet door kan gaan dan wordt dat tijdig aangegeven in de digitale nieuwsbrief van de IVN afdeling Tilburg. Hoe u zich kunt aanmelden voor de digitale nieuwsbrief vindt u op onze site www.ivntilburg.nl. Voor meer info: [✉ natuurgidsen@ivntilburg.nl](mailto:natuurguidsen@ivntilburg.nl)

Zondag 24 april

Start

Vertrekpunt

Wandeling 't Zand Alphen

10.00 uur

Parkeerterrein Recreatieplas 't Zand.

Zondag 29 mei

Start

Vertrekpunt

Wandeling De Nieuwe Warande

10.00 uur

Uitspanning Boer Robben,
Molenhoefstraat 44, 5071 RM Udenhout

Zondag 12 juni

Start

Vertrekpunt

IVN Sloopjesdag in de Kaaistoep

11.00 tot 16.00 uur

Slagboom, Oude Rielsebaan / Keistoep in de Blaak

Dinsdag 26 juli

Start

Vertrekpunt

Informatie

Avondwandeling De Hoevens

20.00 (tot ca. 22.30 uur)

Parkeerplaats van de natuurbegraafplaats,
Goorstraat 5a, 5131 RG, Alphen.

Speciale aandacht voor vleermuizen en nachtvinders.

Coördinatoren van de werkgroepen:

Dongevallei:	Guido Stooker 06 – 12215643 gstooker@live.nl
Foto's:	Marcelle Leoné 013 – 4557220 wgr.natfototilburg@gmail.com
Geologie:	Joost Vermeë 013 – 5423910 jvermee@ziggo.nl
Insecten:	Theo Peeters 013 – 4560116 ptheo@xs4all.nl
Kaaistoep:	Jaap van Kemenade 06 – 53941104 jaap.van.kemenade@twm.nl
Korstmossen:	Bart Horvers 013 – 4564033 ncmhorvers@gmail.com
Mossen:	Maarten Mandos 013 – 5050930 mmandos@xs4all.nl
Paddenstoelen:	Ger Bogaers 013 – 4635051 ger.bogaers@hetnet.nl
Plaggen:	Berry Staps 013 – 5347070 stapspoppel@hetnet.nl
Planten:	Loes van Gorp 013 – 5423672 loesvangorp@gmail.com
Stadsnatuur:	Rob Vereijken 013 – 5438841 rob.vereyijken@planet.nl
Vogels:	Ad Kolen 013 – 4560694 / 06-40284868 adkolen@kpnmail.nl
Zoogdieren:	Bas Dielen 06 - 53979274 dielen.bas@gmail.com

Contributie:

Gewone leden	: € 27,50
Huisgenootleden	: € 12,50
Jongeren t/m 25 jaar	: € 15,00
Buurleden (leden die al lid zijn van een andere afdeling)	: € 12,50
Abonnement Oude Ley	: € 15,00

Ledenadministratie:

Marie-Cécile van de Wiel
Veldhovenring 27, 5041 BA Tilburg
013 – 5436541 | secretaris@tilburg.knnv.nl
Rekeningnummer van de afdeling: NL03 TRIO 0390 253391 t.n.v.
penningmeester KNNV-afd. Tilburg

PostNL
Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas

DRUKWERK

Secretariaat KNNV-afd. Tilburg
Veldhovenring 27
5041 BA Tilburg